

Rust, groen en ruimte

Stedeling wil ongestoord kunnen recreëren in landelijk gebied

Recreatie aan het water

De functie van het landelijk gebied verandert. De nadruk lag vijftig jaar geleden op het produceren van landbouwproducten. De boer werd daar, als eigenaar of pachter van de grond, ook op aangesproken. De laatste jaren is het landelijke gebied veranderd van productieruimte in consumptieruimte in de breedste betekenis van het woord. Behalve landbouwgrond is het landelijk gebied ook consumptieruimte voor recreatie, ontspanning en natuur. Wat zijn de wensen van de stedeling als het gaat om recreatie, ontspanning en natuur in het landelijk gebied?

MARIEN BORGSTEIN

Hoe iemand recreëert, hangt af zijn recreatiebeelden. Dit zijn wensbeelden van recreatie die gezien kunnen worden als geïdealiseerde, normatieve opvattingen over wat de recreatiemogelijkheden zouden moeten zijn. Voor een recreant is een recreatiebeeld een combinatie van voorkeuren en waardeoriëntaties. De voorkeuren van recreanten worden voor een belangrijk deel gebaseerd op de mogelijkheden die zich in de praktijk voordoen en die beperkt worden door geld, tijd en sociale wenselijkheid. Die

voorkeuren kunnen dus ook veranderen wanneer geld, tijd en sociale wenselijkheid veranderen. De waardenoriëntatie van een recreant ligt veel dieper en kan jaren mee gaan. Bij waardenoriëntatie moet meer gedacht worden aan waarden en normen die een recreant zich in de loop der jaren eigen heeft gemaakt.

Wanneer recreatiebeelden vertaald worden naar wensen van recreanten wordt een recreatiebeeld gezien als een combinatie van de antwoorden op de vragen: wat, waar, met wie en in welke sfeer? Het recreatiegedrag wordt met name bepaald door leeftijd en gezinsfase, maar factoren als energie, tijd, sociale verplichtingen en geld spelen ook een rol. Wensen en behoeften uit zich in de ondernomen recreatieve activiteiten. De meest populaire vormen van openluchtrecreatie zijn wandelen, fietsen, zwemmen, vissen en varen. Voor deze verschillende vormen van openluchtrecreatie kunnen kwaliteitsindicatoren worden benoemd. De kwaliteit van recreatievormen in een gebied wordt bepaald door de gebruikswaarde (de mate van geschiktheid van een gebied voor een bepaalde recreatievorm) en de

belevingswaarde (de mate van aantrekkelijkheid van een gebied voor een bepaalde recreatievorm).

Uit de kwaliteitsindicatoren blijkt dat rust, afwisseling, veiligheid, kwaliteit, toegankelijkheid en afstand voor de recreant belangrijke indicatoren zijn als het gaat om de te ondernemen recreatieve activiteiten.

Uit veldonderzoek in Winterswijk, Amsterdam en het Land van Wijk en Wouden blijkt dat de stedeling als het gaat om de belevingswaarde van het landelijk gebied waarde hecht aan openheid van het landschap, een agrarisch karakter (boeren en dieren), de aanwezigheid van een polderlandschap, voldoende rust en ruimte, een verkavelingsstructuur met sloten, het kleinschalige, authentieke karakter van dorpen en een rijke cultuurhistorie.

De landbouw drukt een grote stempel op de verschijningsvorm en dus op de belevingswaarde van het landschap en de manier waarop het nu wordt onderhouden en beheerd. De gebruikswaarde van het landelijk gebied komt tot uiting in de ondernomen activiteiten van de stedeling. De belangrijkste activiteiten zijn fietsen, wandelen en vissen, gevolgd door vogels kijken en overige natuurgerichte activiteiten. Ook het kopen van streekproducten bij de boer wordt genoemd. De stedelingen realiseren zich overigens wel dat al die activiteiten in het landelijk gebied de authentieke en karakteristieke elementen negatief beïnvloeden.

Op de vlucht voor horizonvervuiling

De voor de genoemde recreatieve activiteiten benodigde infrastructuur blijkt niet altijd in voldoende mate aanwezig te zijn. Daarmee wordt niet alleen bedoeld op de geringe hoeveelheid wandel-, fiets-, en ruiterspaden, maar vooral

Kwaliteitsindicatoren en hun belang voor bepaalde vormen van recreatie

Kwaliteitsindicator	primair van belang voor
mate van geluidshinder	fietsen en wandelen
aard van het grondgebruik	fietsen en wandelen
verkeersveiligheid	fietsen, wandelen en varen
sociale veiligheid	wandelen
netheid	zwemmen en wandelen
waterkwaliteit	zwemmen, varen en vissen
doorvaartmogelijkheden bij bruggen en sluisen	varen
toegankelijkheid	diverse vormen van recreatie
bereikbaarheid groen/rood	diverse vormen van recreatie
nabijheid groen/rood	diverse vormen van recreatie

(Foto Marleen Bergstein)

Lokale identiteit

vermindering van Europese subsidies en prijsgaranties, meer en beperkende milieuregelgeving, hogere grondprijzen die het rendement onder druk zetten en de aanstaande toetreding van Oostbloklanden tot de Europese Unie, wat zal leiden tot meer concurrentie, minder prijsbescherming en minder landbouwsubsidies.

Tenslotte zien de stedelingen in de Randstad ook de waterproblematiek in West-Nederland (de stijgende zeespiegel), die consequenties zou kunnen hebben voor de landbouw. Voor de veenweidegebieden geldt verder de inklinkingproblematiek. Een voor de landbouw gunstige lage waterstand in de sloten heeft tot gevolg dat de veenbodem verder oxideert en inklinkt.

Samengevat geldt dat met name de stedelijke en recreatieve druk, gecombineerd met een verslechterende positie voor de landbouw, de drager van het gebied, als belangrijke negatieve ontwikkelingen worden gezien. Wat overheerst bij de stedeling is de wens om het karakter van het landelijk gebied in de toekomst ongewijzigd te laten. Men lijkt gepreoccupeerd door de gedachte dat het gebied nu mooi en rustig is en dat dat vooral zo moet blijven.

op het geringe aantal uitgezette en beschreven routes voor wandelen, fietsen, paardrijden en varen. De gebruiksmogelijkheden van het gebied worden hierdoor belemmerd. Met eenvoudige aanpassingen kan het aantal keuzemogelijkheden en routes belangrijk worden vergroot. Tegelijkertijd constateerde men dat hiermee de recreatieve druk op het gebied zou toenemen en daarmee mogelijk verstoring van flora en fauna. Ook wordt de aanwezigheid van meerdere verkeerssoorten (wandelaars, fietsers, skeelers) op (te smalle) fietspaden als knelpunt gezien.

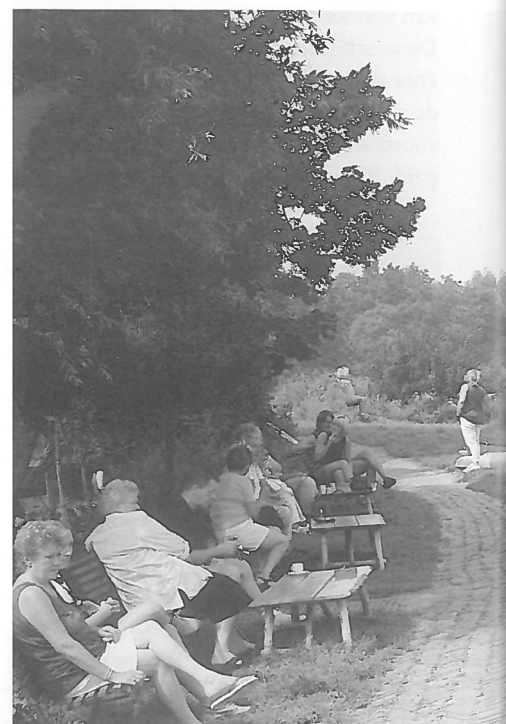
Tenslotte komt uit het onderzoek naar voren dat de stedelingen over het algemeen tevreden zijn over het landelijk gebied in hun eigen omgeving.

Desondanks gaat men gericht op zoek naar andere landelijke gebieden in Nederland of daarbuiten, omdat men simpelweg behoefte heeft aan variatie, (nog meer) rust of het ontbreken van horizonvervuiling door woningen en bedrijfspanden. Verder blijken toegankelijkheid en verkeersdrukke een

belangrijke rol te spelen als het gaat om de mogelijkheden op het gebied van recreatie en ontspanning in een gebied. In het landelijk gebied zoals de stedelingen dat nu kennen, zien zij enkele negatieve ontwikkelingen. Zo constateren ze een verdere toename van de stedelijke en recreatieve druk. Daardoor is men bang voor nog meer bebouwing in het gebied en voor toename van het aantal recreanten en toeristen, wat ten koste zal gaan van de gewaardeerde rust. Men ervaart deze ontwikkeling als niet te stoppen en nauwelijks te beïnvloeden.

Verder zien de stedelingen een risico in de verslechterende inkomenspositie van de boeren. De landbouw heeft het landschap immers in belangrijke mate gemaakt en de boeren beheren het landschap nog steeds. Als het voortbestaan van de landbouw wordt bedreigd, ligt verloeding en verpaupering van het landschap op de loer. Het is volgens de stedelingen moeilijk om deze ontwikkeling te keren, omdat een aantal oorzaken er aan ten grondslag ligt, zoals de

De wens om het landelijk gebied in de toekomst ongewijzigd te laten, heeft gevolgen voor de landbouw en daarmee

(Foto Marien Borgstein)

Koeien als onderdeel van het landschap

ook voor het beheer en onderhoud van een gebied. Een landelijk gebied zal in de toekomst meer gezien worden als een parkachtig landschap, met behoefte aan landschapsbeheer en met boeren als een soort parkwachters. In het verlengde hiervan kan ook gedacht worden aan nieuwe financieringsvormen voor het onderhoud en beheer van een landelijk gebied. Zo zouden boeren van Brussel in plaats van financiële steun voor de landbouwproductie beloning voor onderhoud en beheer van natuur en landschap kunnen ontvangen. Ook zou er een 'omgevingsschap' gevormd kunnen worden, een coöperatie voor het landelijk gebied en de aangrenzende

stedelijke agglomeraties, waarin boeren, burgers en buitenlui samen opdraaien voor de financiering van het onderhoud en beheer van het landelijk gebied, waar zij zo veel waarde aan hechten. Als inkomstenbron kan daarbij gedacht worden aan een vast deel van de inkomsten uit de Onroerende Zaak Belasting bij de diverse aangesloten gemeenten. Het beeld dat ontstaat over de wensen van de stedeling als het gaat om recreatie, ontspanning en natuur is behoudend. De stedeling wil rust, ruimte en groen, om te kunnen wandelen en fietsen. Daarbij speelt de landbouw als drager van het landelijk gebied een belangrijke rol en wil de stedeling de landbouw ook graag in het gebied houden als een garantie voor behoud van het landschap. Het behoudende van de stedeling past ook bij de eerder gesignaleerde voorkeur voor kleinschaligheid, traagheid, rust, duurzaamheid, zekerheden, authenticiteit, lokale identiteiten, milieubesef en natuurbehoud. Om de rol van de landbouw als drager van het landelijk gebied voor de toekomst te kunnen waarborgen, maar ook te financieren, zou meer gedacht kunnen worden aan alternatieve financieringsvormen.

Marien Borgstein is als senior onderzoeker regionaal en ruimtelijk beleid verbonden aan het LEI in Den Haag.

Recreëren in het landelijk gebied

- Borgstein, M.H. en G.J. Kornmann (2001) Recreant, patiënt en leerling: de stedeling aan het woord over het Land van Wijk en Wouden, Den Haag, LEI, rapport 7.01.08
- Goossen, C.M. et al, De recreatievogel – een visie op de ruimtelijke ontwikkeling van de recreatie, DLO-Staring Centrum, 1998.
- Goossen, C.M. et al, Indicatoren voor recreatieve kwaliteiten in het landelijk gebied, rapport 584, DLO-Staring Centrum, Wageningen, 1997b.
- Hofsink, H.C. en M.H.Borgstein (2001b), Amsterdam en haar Ommelanden: wat willen de bezoekers, Den Haag, LEI, rapport 4.01.05
- Hofsink, H.C. en M.H.Borgstein (2001a), Ontspanning in de Winterswijkse Poort: kansen voor ondernemers, Den Haag, LEI, rapport 4.01.04
- Jókóvi en M.B. Schöne, Wensen voor recreatie – inventarisatie van recreatieve wensen en gedrag in Nederland met behulp van recreatiebeelden, rapport 641, DLO-Staring Centrum, Wageningen, 1998.
- Stichting Recreatie/Staring Centrum, Op zoek naar recreatiebeelden – inhoudsanalyse van media en beleidsnota's, Stichting Recreatie, 1997